

154 Dispenzarizace po komplexní léčbě kolorektálního karcinomu.

Cwiertka K.¹, Vysloužil K.², Klementa I.², Kapustová M.³, Šrámek V.¹, Skalický P.², Starý L.², Beneš P.¹, Krejčí E.¹

1) Onkologická klinika LF UP Olomouc a FN Olomouc

2) I. chirurgická klinika LF UP Olomouc a FN Olomouc

3) Oddělení klinické biochemie FN Olomouc

Dispenzarizaci po onkologické léčbě provádíme běžně prakticky u nemocných s jakoukoliv onkologickou diagnózou. Zřejmé místo má ve sledování výskytu, diagnostice a léčbě komplikací po protinádorové terapii. Stejně lze její význam spatřovat v časně diagnostice dalších nádorových onemocnění. Její význam pro časnou diagnostiku relapsu nádorového onemocnění ještě před několika léty byl předmětem diskuse. Z celé řady studií nebylo zřejmé, zda časný záchyt relapsu a jeho časná léčba má vliv na délku a kvalitu života. Často diskutovanou otázkou je frekvence návštěv a spektrum vyšetření, která by měla být provedena. Vývoj na poli diagnostiky, chirurgické a systémové léčby jaterních nebo plicních metastáz v poslední době zdůrazňuje význam poléčebné dispenzarizace. V případě metastatického postižení jednoho orgánu (jater nebo plic) časný záchyt zvyšuje šanci na radikální chirurgické odstranění všech metastatických ložisek a spolu se současnou systémovou terapií (5-fluorouracil, oxaliplatin, irinotekan, bevacizumab, cetuximab) zvyšuje šanci na významné prodloužení života bez známek onemocnění.

Cílem poléčebné dispenzarizace by měl být záchyt vzdálených metastáz v rozsahu umožňujícím jejich radikální chirurgické odstranění. Intenzivní protokol sledování by měl být zaměřen zvláště na pacienty s vyšším rizikem návratu onemocnění – tj. nemocné s postižením lymfatických uzlin, s níže diferencovanými či anaplastickými karcinomy, s nádory se známkami perivaskulárního nebo perineurálního šíření. Samozřejmě měl by zahrnovat zvláště ty nemocné, jejichž celkový stav a přidružené nemoci nevyklučují budoucí chirurgický zákrok v případě metastatického postižení. Z analýzy dat 12915 nemocných léčených v rámci klinických studií zaměřených na adjuvantní léčbu kolorektálního karcinomu prezentované Sargentem na kongresu ASCO v roce 2004 vyplývá, že 85% relapsů po iniciální chirurgické léčbě (+/- adjuvantní chemoterapii) se odehrává v průběhu prvních tří let. Z tohoto důvodu by v tomto období frekvence vyšetření měla být vyšší. Většinou jsou doporučovány kontroly 1x za tři měsíce, které zahrnují anamnézu, klinické vyšetření a odběr na CEA. Ultrazvukové vyšetření jater bývá doporučováno 2x ročně, rentgen plic 1x ročně a kolonoskopie 1x ročně (v řadě zemí 1x za 2 roky). V případě podezření na relaps onemocnění je nutno doplnit CT vyšetření hrudníku a břicha. U nemocných s karcinomem rekta pak CT pánve.

V posledních letech byly publikovány tři metaanalýzy studií srovnávajících intenzivnější program dispenzarizace (více vyšetřovacích metod, velmi často včetně CT, 2-4x ročně) s méně intenzivním. Závěr je jednoznačný intenzivnější program poléčebného sledování vede ke snížení rizika úmrtí v pěti letech od diagnózy o 20% (viz tabulka č. 1).

metaanalýza	počet pacientů		5-letá úmrtnost		95% CI	p	
	kontrolní	intenzivní	kontrolní	intenzivní			
Renehan 2002	676	666	37%	30%	RR=0.81	0.70-0.94	0.0070
Jeffery 2002	676	666	37%	30%	OR=0.67	0.53-0.84	
Figueredo 2002	821	858	37%	30%	RR=0.80	0.70-0.91	0.0008

Tabulka č. 1:

Výsledek metaanalýz klinických studií zaměřených na poléčebné sledování nemocných s kolorektálním karcinomem

KOLOREKTÁLNÍ KARCINOM

Jaká pravidla můžeme najít v různých doporučeních?

- NCCN (verze 1.2007) doporučuje klinické vyšetření, včetně anamnézy a CEA 1x za 3-6 měsíců v průběhu prvních dvou let, následně 2x ročně do pěti let. Dále je doporučováno CT hrudníku, břicha a pánve jednou ročně během prvních tří let a kolonoskopie za rok, za 3 roky a dále v 5-letých intervalech (v případě, že nikdy nebyly zjištěny nové polypy v tlustém střevě), u karcinomů rekta je doporučováno zvážit ještě rektoskopii 2x ročně po dobu pěti let u nemocných po nízkých předních resekcích zaměřené na recidivy v oblasti anastomózy.
- ESMO (verze 2005) doporučuje klinické vyšetření včetně CEA 1x za 3-6 měsíců v průběhu prvních 3 let pak další 2 roky v intervalu 6-12 měsíců, UZ jater 1x za 6 měsíců 3 roky pak jednou ročně do 5 let, kolonoskopii po roce a následně každé 3 roky. U nemocných s karcinomy distálního sigmoidea ještě doporučuje v prvních dvou letech rektosigmoidoskopii 1x za 6 měsíců. Pro karcinom rekta po radikální léčbě nejsou žádná doporučení pro dispenzarizaci, pouze 2 roky 1x za 6 měsíců provedení rektosigmoidoskopie.
- ASCO doporučuje klinické vyšetření, anamnézu 1x za 3-6 měsíců v prvních třech letech, v 6-měsíčních intervalech ve 4. a 5. roce dále pak dle úvahy lékaře, CEA každé 3 měsíce nejméně po dobu 3 let u nemocných v klinickém stadiu II a III. Dále doporučuje CT vyšetření hrudníku a břicha jednou ročně po dobu tří let a zvážit CT pánve u nemocných s karcinomem rekta, kteří nebyli léčeni radioterapií. Kolonoskopie je doporučována po roce, po 3 letech a následně jednou za 5 let. U nemocných s karcinomem rekta, kteří nebyli ozařováni, doporučuje flexibilní proktosigmoidoskopii 1x za 6 měsíců po dobu 5 let.

	ESMO	NCCN	ASCO	KOC FN Olomouc
klinické vyšetření, anamnéza	1x za 3-6 měsíců – 3 roky, 4. a 5. rok 1x za 6-12 měs.	1x za 3-6 měsíců – 2 roky, 3. - 5. rok 1x za 6-12 měs.	1x za 3-6 měsíců – 3 roky, 4. a 5. rok 1x za 6 měs.	1x za 3 měsíce – 3 roky, 4. a 5. rok 1x za 4-6 měs.
CEA	1x za 3-6 měsíců – 3 roky, 4. a 5. rok 1x za 6-12 měs.	1x za 3-6 měsíců – 2 roky, 3. - 5. rok 1x za 6-12 měs.	1x za 3 měsíce – nejméně 3 roky,	1x za 3 měsíce – 3 roky, 4. a 5. rok 1x za 4-6 měs.
ultrazvuk jater	1x za 6 měsíců – 3 roky, 4. a 5. rok 1x ročně	-	-	1x za 6 měsíců – 3 roky, 4. a 5. rok 1x ročně
rentgen hrudníku	1x ročně – 5 let	-	-	1x ročně – 5 let
CT hrudníku a břicha	pouze při podzření na relaps	1x ročně – 3 roky	1x ročně – 3 roky	pouze při podzření na relaps
CT pánve	pouze při podzření na relaps	1x ročně – 3 roky u karcinomů rekta po ALR	1x ročně – 3 roky u karcinomů rekta bez RT	pouze při podzření na relaps
kolonoskopie	po roce a následně 1x za 3 roky	po roce, po 3 letech a dále 1x za 5 let	po roce, po 3 letech a dále 1x za 5 let	1x ročně – 3 roky, dále 1x za 2 roky
rektosigmoidoskopie	1x za 6 měsíců – 2 roky, u distálního sigmoidea a rekta	1x za 6 měsíců – 5 let	1x za 6 měsíců – 5 let	1x ročně – 3 roky, dále 1x za 2 roky

Tabulka č. 2: Srovnání doporučení poléčebné dispenzarizace (ESMO – European Society for Medical Oncology, NCCN – National Comprehensive Cancer Network, ASCO – American Society for Medical Oncology, CEA – karcinoembryonální antigen)

V našem centru je klinické vyšetření, anamnéza a CEA prováděno v tříměsíčních intervalech v průběhu první tří let, v následujících dvou letech 2-3 x ročně a dále jednou ročně. UZ vyšetření jater 2x ročně a rentgenové vyšetření plic jednou ročně po dobu 5 let. Kolonoskopie je prováděna v prvních třech letech jednou ročně dále pak v dvouletých intervalech. Vyšetření CT je indikováno pouze v případě podezření na relaps onemocnění. Přehledně doporučení jsou uvedena v *tabulce č. 2*.

Závěr

Pečlivá dispenzarizace po radikální léčbě kolorektálního karcinomu může vést k časnému záchytu relapsu onemocnění. V případě, že se jedná o postižení jednoho orgánu (jater nebo plic) může adekvátní léčba vést k významnému prodloužení života. V dnešní době, kdy máme k dispozici celou řadu nových a bohužel nákladných léků, je nutné zvažovat jejich optimální indikaci. Z tohoto pohledu použití u metastazujícího onemocnění s cílem umožnit radikální chirurgické odstranění všech ložisek nebo v případě resekabilních metastáz zlepšit dlouhodobé výsledky se jeví jako zvláště smysluplné.

Literatura

1. Desch, C. E., Benson, A. B., Somerfield, M. R. et al.: Colorectal Cancer Surveillance: 2005 update of an American Society of Clinical Oncology practice guideline. *J. Clin. Oncol.* 23, 2005, s. 8512-8519.
2. Figueredo, A., Rumble, R.B., Maroun, J. et al.: Follow-up of patients with curatively resected colorectal cancer: A practice guideline. *BMC Cancer* 3, 2003, s. 26.
3. Jeffery, G.M., Hickey, B.E., Hider P.: Follow-up strategies for patients treated for non-metastatic colorectal cancer (Cochrane Database System Review). Oxford United Kingdom, Cochrane Library, CD002200, 2002.
4. NCCN Practice guidelines in oncology – v.1.2007. Colon cancer. www.nccn.org/professionals/physician_gls/PDF/colon.pdf.
5. NCCN Practice guidelines in oncology – v.1.2007. Colon cancer. www.nccn.org/professionals/physician_gls/PDF/rectal.pdf.

KOLOREKTÁLNÍ KARCINOM

6. Renehan, A.G., Egger, M., Saunders, M.P. et al.: Impact on survival of intensive follow-up after curative resection for colorectal cancer: Systematic review and meta-analysis of randomised trials. *Br. Med. J.* 324, 2002, s. 813
7. Sargent, D.J., Wieand, S., Benedetti et al.: Disease-free (DS) vs. overall survival (OS) as a primary endpoint for adjuvant colon cancer studies: Individual patient data from 12,915 patients on 15 randomized trials. *J. Clin. Oncol.* 22, 2004, s. 244 (abs 3502).
8. Van Cutsem, E. J. D., Kataja, V. V.: ESMO Minimum Clinical Recommendations for diagnosis, treatment and follow-up of colon cancer. *Ann. Oncol.* 16 (Suppl.1), 2005, s. i16-i17.
9. Van Cutsem E. J. D., Kataja V. V.: ESMO Minimum Clinical Recommendations for diagnosis, treatment and follow-up of rectal cancer. *Ann. Oncol.* 16 (Suppl.1), 2005, s. i20-i21.